

Teresa Krysztofiak

REKONSEKRACJA KOŚCIOŁA ŚW. MIKOŁAJA W GIECZU

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w Gieczu jest jednym z bardziej znanych zabytków architektury romańskiej w Wielkopolsce. Jest często wzmiankowany zarówno w literaturze naukowej, jak i w wydawnictwach popularyzatorskich nie tylko ze względu na swoje szczególne usytuowanie w granicach ważnego okręgu grodowego państwa piastowskiego, lecz również jako cenny, najmniejszy zachowany w całości wielkopolski zabytek architektury romańskiej.

Kamienna bryła tej, powstałej na przełomie XII i XIII wieku, świątyni przez długie stulecia była wzbogacana od zewnątrz nowymi obiektami mającymi na celu bądź wzmocnienie statyki całej budowli (przypory), bądź też poszerzenie jej niewielkiej powierzchni użytkowej poprzez: dobudowanie do ściany północnej zakrystii, przystawienie do muru zachodniego drewnianej dzwonnicy z jednoczesnym przebicciem nowego wejścia do wnętrza kościoła oraz obudowanie pierwotnego wejścia obszerną kruchtą. W efekcie tych działań wyjściowa forma świątyni została w znacznym stopniu przysłonięta, przez co prawie całkowicie zagubiony został pierwotny romański charakter obiektu.

W połowie XX wieku stan techniczny gieckiego kościoła znacznie się pogorszył, co zobligowało wojewódzkie służby konserwatorskie do rozpoczęcia przy nim prac remontowo-konserwatorskich. Na początku lat 50-tych realizowano projekt, który oprócz nadrzędnego celu, jakim było zapobieżenie bezpowrotnemu zniszczeniu bezcennego zabytku, uwzględnił również propozycję jego reromanizacji, czyli rozebrania wszystkich okalających go dobudówek i odsłonięcia pierwotnej, romańskiej bryły budowli. Niestety, poczynione wówczas zabiegi renowacyjno-konserwatorskie nie powstrzymały postępującego pogarszania się stanu technicznego obiektu. W połowie lat 70-tych ubiegłego stulecia w obliczu realnej groźby katastrofy budowlanej podjęto decyzję o wyłączeniu kościoła z użytkowania. Kolejne, poważne prace konserwatorsko-budowlane przy obiekcie zrealizowano jednakże dopiero w ostatniej dekadzie XX w. Rozpoczęły się one jesienią 1993 roku i trwały (z licznymi przerwami) do końca roku 2000. W ich efekcie wykonano skłamrowanie ścian, wzmocniono fundamenty ścian obwodowych i filarów łuku tęczowego opaskami żelbetonowymi oraz przemurowano znaczne partie ścian budowli. Przeprowadzono również remont

kapitałny więźby dachowej i pokrycia dachu zmieniając dotychczasowy gont na dachówki z łupku (Krzyślak 2002).

Równoległe z kolejnymi etapami prac remontowych, bądź z niewielkim ich wyprzedzeniem, w latach 1951-1953 oraz 1993-2000 (z wyjątkiem sezonów 1995-96) prowadzono przy obiekcie ratownicze badania archeologiczne, które łącznie objęły całe wnętrze budowli oraz wybrane fragmenty terenu znajdującego się na zewnątrz: w kierunku północnym oraz zachodnim od ścian świątyni (Kostrzewski 1956, Krysztofiak 2000, 2002). Badania te doprowadziły do ujawnienia fundamentów starszego kościoła datowanego na 2. połowę XI stulecia. Po zakończeniu badań wykopaliskowych (2000) wnętrze budowli przedstawiało niecodzienny widok. Rzadko bowiem zdarza się mieć okazję by w jednej przestrzeni, w przypadku kościoła w Gieczu ograniczonej jedynie wzmocnionymi fundamentami kościoła XII/XIII-wiecznego, móc obserwować prawie wszystkie dostępne archeologicznie relikty wcześniejszego założenia wykreślające bardzo wyraźnie prawie cały jego plan. Okoliczność ta sprawiła, iż pojawił się kolejny problem konserwatorski polegający na przygotowaniu kościoła do pełnienia przez niego funkcji świątyni parafialnej (z zapewnieniem swobodnego poruszania się po całym jego wnętrzu) wraz z jednoczesnym zabezpieczeniem reliktyw archeologicznych i ich udostępnienia zainteresowanym.

Kilka lat od momentu definitywnego zakończenia badań archeologicznych trwały prace nad opracowaniem odpowiedniego projektu. Ostatecznie zdecydowano się na nieznaczne podniesienie wcześniejszego poziomu użytkowego do wysokości kamiennego progu wejścia i osłonięcia fundamentów starszej budowli podwieszoną drewnianą podłogą. Bezpośredni dostęp do reliktyw umożliwiono poprzez dwa uchylne włazy, z których jeden umieszczono w północnej części centralnej partii nawy, drugi natomiast w południowej części prezbiterium. Stworzenie dwóch wejść do „podziemi” kościoła było konieczne, gdyż betonowa łąwa łącząca filary łuku tęczowego i wzmacniająca ich fundamenty uniemożliwia bezpośredni dostęp do wszystkich eksponowanych reliktyw (w prezbiterium: apsyda starszego kościoła oraz fundament mensy ołtarzowej kościoła II fazy, w nawie: fundamenty ścian nawy starszego kościoła). Projekt ten zrealizowano w 2. połowie 2007 roku. W tym samym czasie wykonano również ostatnie prace wzmacniające statykę budowli (kolejne klamrowanie ścian oraz ich otoczenie stalową konstrukcją szynową). W ostatnim, końcowym etapie prac wybiatkowano wewnętrzne lica ścian kościoła pozostawiając odkrytki kostki granitowej w partii filarów łuku tęczowego.

6. grudnia 2007 roku stał się dla gieckich parafian dniem długo oczekiwanego, wielkiego święta. Nieprzypadkowo właśnie w tym dniu, na który przypadają uroczystości ku czci patrona parafii, o godzinie 11.00 została odprawiona Msza Św., która zainaugurowała ponowne, przerwane na okres przeszło 30 lat, liturgiczne funkcjonowanie świątyni. Mszę koncelebrowali: z upoważnienia metropolity poznańskiego Arcybiskupa Stanisława Gądeckiego kanonik kapituły katedralnej ks. prałat Stefan Schudy i gieccy proboszczowie: obecny – ks. kanonik Zbigniew Nowaczewski oraz były - administrujący parafią w latach 1995-2000 - ks. Piotr Til. Kilkusettletnie mury niewielkiego kościółka z trudem pomieściły przybyłych na tę

uroczystość licznych mieszkańców Gieczu i okolicznych miejscowości oraz zaproszonych gości – przedstawiciele instytucji samorządowych oraz delegacji z zaprzyjaźnionych parafii. Rangę uroczystości podkreślała też obecność pocztów sztandarowych szkół oraz organizacji pozarządowych działających na terenie gminy Dominowo.

Niezmiernie cieszy fakt, że po wielu latach zabytkowy kościół w Gieczu zaczął pełnić swoją podstawową funkcję jako świątynia parafialna wpisując się już w dniu inauguracji w stały harmonogram nabożeństw i obrzędów liturgicznych. Sfinalizowanie remontu kościoła wyszło naprzeciw długoletnim oczekiwaniom gieckich parafian, potrzebujących uczestnictwa w obrzędach liturgicznych właśnie w „ich kościele”, a nie tylko - jak odbywało się przez kilkadziesiąt lat – w poewangelickim kościele filialnym p.w. św. Andrzeja Boboli w Dominowie lub w gościnnym wnętrzu drewnianego kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela (*nota bene* częściowo posadowionym na relikwach XI-wiecznego kościoła grodowego) należącym do sąsiedniej parafii Grodziszczko. Powód do zadowolenia zwiłokrotnia okoliczność, że dzięki decyzjom konserwatorskim umożliwiono również wszystkim zainteresowanym dostęp do fundamentów pierwszej wzniesionej w tym miejscu świątyni chrześcijańskiej. W związku z powstaniem wewnątrz kościoła niewielkiego rezerwatu archeologicznego eksponującego *in situ* relikty architektoniczne, przed służbami konserwatorskimi oraz administracją parafii stało nowe poważne wyzwanie podjęcia wszelkich działań zapewniających odpowiednie warunki dla zachowania eksponowanej substancji zabytkowej poprzez stworzenie i realizację odpowiedniego programu dalszej konserwacji reliktyw. Dotychczasowa dobra współpraca obydwu instytucji pozwala optymistycznie spojrzeć w przyszłość i mieć nadzieję, że zostaną podjęte wszystkie możliwe kroki, by nowopowstały rezerwat archeologiczno-architektoniczny w Gieczu stał się kolejnym ważnym punktem wzbogacającym dotychczasową wielkopolską mapę architektury romańskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Kostrzewski B.
1956 Sprawozdanie z badań w Gieczu w 1953 r., SpAr, t. 2, s. 129-139.
- Krysztofiak T.
2000 Nowoodkryte relikty architektury romańskiej w Gieczu, [w:] Buko A., Świechowski Z. (red.), Osadnictwo i architektura ziem polskich w dobie zjazdu gnieźnieńskiego, Warszawa, s. 77-84.
2002 Romański kościół p.w. św. Mikołaja i Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Gieczu – wyniki prac archeologicznych, WBK, t. 1, s. 33-47.
- Krzyślak B.
2002 Problemy konserwatorskie romańskiego kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w Gieczu, WBK, t. 1, s. 182-196.

Fot.1. Giecz - romański kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w Gieczu; widok od strony północno-zachodniej (fot. T. Krysztofiak).
Photo 1. Giecz - romanische Kirche der Mariä Himmelfahrt und St. Nikolaus in Giecz; Ansicht von Nordwesten (Photo: T. Krysztofiak)

Fot.2 Giecz - uroczysta Msza Św. inaugurująca ponowne, po kilkudziesięcioletniej przerwie liturgiczne wykorzystywanie romańskiego kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja (fot. R. Kordacki).
Photo 2. Giecz - Feier der Heiligen Messe, welche die ercnete liturgische Ausnutzung der romanischen Kirche der Mariä Himmelfahrt und St. Nikolaus nach einige zehn Jahre dauerten Pause eröffnet (Photo: R. Kordacki)

Fot. 3 Giecz- prezbiterium romańskiego kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w styczniu 2008 r. (fot. T. Krysztofiak)
Photo 3 Giecz- Presbyterium der romanischen Kirche der Mariä Himmelfahrt und St. Nikolaus im Januar 2008 (Photo T. Krysztofiak)

Fot. 4 Giecz- nowopostawły skansen archeologiczny wewnątrz romańskiego kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja; relikty fundamentu południowo- zachodniego narożnika nawy starszego kościoła, widok od strony północno- wschodniej (fot. T. Krysztofiak)
Photo 4 Giecz- neuentstandenes archäologisches Freilichtmuseum im Innern der romanischen Kirche der Mariä Himmelfahrt und St. Nikolaus; Relikte des Fundaments des südwestlichen Schiffs der älteren Kirche (Photo T. Krysztofiak)